

17.6.2016

Dnro 5290/4/15

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Håkan Stoor

PSYKIATRISEN POTILAAN LIKKUMISVAPAUDEN RAJOITTAMINEN

1

KANTELU

Kantelija arvostelee kirjeessään 27.11.2015 - - - sairaalan lääkäreiden päätöstä rajoittaa hänen liikkumisvapautta. Hän kertoo, että sen jälkeen kun Euroopan ihmisoikeustuomioistuin oli määrännyt Suomen valtion suorittamaan hänelle merkittävän rahallisen hyvityksen, sairaala katsoo, että hänen karkaamisensa estämiseksi hänen liikkumisvapautta on rajoitettava aiempaa enemmän.

Tämän vuoksi hän ei saa enää valvottunakaan käydä saunassa, kirjastossa, kanttiinissa tai kuntosalilla. - - -

- - -

3

RATKAISU

3.1

Selvitys

Sairaala on selvityksessään esittänyt, että ihmisoikeustuomioistuimen määräämä rahallinen korvaus ei ole oleellisin seikka kantelijan liikkumisvapauden rajoittamisessa vaan se, ettei hän saanut ihmisoikeustuomioistuimelta sairaalahoidosta vapauttavaa päätöstä. Tämä on lisännyt hänen hoitokielteisyyttään ja lisännyt karkaamisriskiä. - - -

Rajoituksen aiheellisuutta arvioidaan jatkuvasti ja ylilääkäri ottaa asiaan kantaa vähintään kahdesti kuukaudessa. Koko sairaalassa on arviolta useita kymmeniä potilaita, joiden liikkumisvapautta on rajoitettu yhtä paljon kuin kantelijan.

3.2

Oikeusohjeet

Tahdosta riippumattomassa hoidossa olevaa potilasta saadaan kieltää poistumasta sairaalan alueelta tai tietyn hoitoyksikön tiloista (mielenterveyslain 22 d §). Päättyessään potilaan liikkumisvapauden rajoittamisesta sairaalan on kuitenkin otettava huomioon potilaan perusoikeuksien rajoittamisen yleiset edellytykset, jotka käyvät ilmi mielenterveyslain 22 a §:n 2 momentista:

Potilaan itsemääräämisoikeutta ja muita perusoikeuksia saa tämän luvun säännösten nojalla rajoittaa vain siinä määrin kuin sairauden hoito, hänen turvallisuutensa tai toisen henkilön turvallisuus taikka muun tässä luvussa säädetyn edun turvaaminen välttämättä vaatii. Toimenpiteet on suoritettava mahdollisimman turvallisesti ja potilaan ihmisarvoa kunnioittaen. Itsemääräämisoikeuden rajoitusta valittaessa ja mitoitettaessa on erityistä huomiota kiinnitettävä potilaan sairaalassa olon perusteeseen.

Säännös ilmaisee hallinnon yleisen oikeusperiaatteen, jonka mukaan viranomaisen käyttämien keinojen on oltava järkevissä ja kohtuullisessa suhteessa tavoiteltuun päämäärään. Sosiaali- ja terveydenhuollossa tätä suhteellisuusperiaatetta nimitetään myös lievimmän riittävän puuttumisen periaatteeksi. Periaate edellyttää, että olisi aina valittava se toimenpide, joka vähiten rajoittaa potilaan itsemääräämisoikeutta.

3.3

Arviointi

Mielenterveyslaissa ei määritellä tahdosta riippumattomasta hoidosta seuraavan liikkumisvapauden menetyksen tarkkaa sisältöä tai sen rajoittamisen edellytyksiä (eristämistä lukuun ottamatta). Liikkumisvapauden rajoittamisessa sairaalalla on siten laaja harkintavalta lain 22 a ja 22 d §:n puitteissa. Viimeksi mainitun säännöksen perusteluissa todetaan, että potilaalla tulisi pääsääntöisesti olla mahdollisuus säännölliseen ulkoiluun ja sopivaan liikuntaan ja että liikkumisvapautta rajoitettaessa on ”noudatettava 22 a §:ssä tarkoitetulla tavalla tarkoitussidonnaisuutta ja suhteellisuutta” (HE 113/2001 vp, s. 24).

Mielenterveyslain mukaan on mahdollista, että potilaan liikkumisvapaus jo hoitoon määrättäessä rajoitetaan tietyn osaston tiloihin. Tässä tapauksessa lähtökohdaksi on mielestäni kuitenkin otettava kantelijan liikkumisvapaus ennen nyt kyseessä olevia lisärajoituksia. Näille rajoituksille, jotka sinänsä perustuvat mielenterveyslakiin, on esitettävä hyväksyttävä peruste ja rajoitusten on oltava lain suhteellisuusperiaatteen mukaisia. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on (eristämistä koskevassa asiassa) todennut, että jos yksilön henkilökohtaista autonomiaa on jo rajoitettu tahdosta riippumattoman hoidon perusteella, on suhtauduttava erittäin tiukasti toimenpiteisiin joilla poistetaan jäljelle jäänyt vähäinen henkilökohtainen vapaus (Munjaz v. United Kingdom, 17.7.2012, tuomion kohta 80, suom. tiivistelmä osoitteessa [www.finlex.fi / oikeuskäytäntö / Eurooppa-tuomioistuimet](http://www.finlex.fi/oikeuskaytantö)).

Nähdäkseni kantelijan liikkumisvapauden rajoittamisen peruste (karkaamisen estäminen) on sinänsä asianmukainen. Mitä tulee toimenpiteen suhteellisuuteen, on mielestäni otettava huomioon, että määräys oleskella jatkuvasti yhden osaston tiloissa merkitsee huomattavaa lisärajoitusta kantelijan pitkään, jo vuonna 2007 alkaneeseen vapaudenmenetykseen. Rajoitusta ei ole perusteltu sillä, että hän olisi vaarallinen muille. Kun vielä otetaan huomioon hänen - - - ikänsä, en ole vakuuttunut siitä, että hän ei valvottunakaan voisi käydä saunassa ja muissa edellä mainituissa paikoissa osaston ulkopuolella. Tämän vuoksi kantelijalle määrätyt rajoitukset ovat mielestäni hyvin ongelmallisia mielenterveyslain 22 a §:ssä olevan suhteellisuusperiaatteen kannalta.

Edellä kerrotun perusteella katson, että sairaalan tulisi järjestää kantelijan valvonta siten, että hän ainakin toisinaan voisi käydä saunassa, kanttiinissa, kirjastossa tai kuntosalilla ja ajoittain ulkoilla muualla kuin osaston aidatulla pihalla.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen - - - sairaalan johtavan lääkärin tietoon.

Pyydän sairaalaa ilmoittamaan minulle 31.8.2016 mennessä, mihin toimenpiteisiin päätökseni on antanut aiheita.

Tässä tarkoituksessa lähetän sinne jäljennöksen tästä päätöksestäni.